

ДІАСПОРНА СКЛАДОВА

ЛІТЕРАТУРНОГО АЛЬМАНАХУ «ХЕРСОНЩИНА. АРТСПРОТИВ»

Немченко І. В.,

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри

української й слов'янської філології та журналістики

ORCID ID: 0000-0003-3041-1313

nemchenko1958@ukr.net

Херсонський державний університет

Діаспора у всі часи підтримувала Україну і морально, і матеріально. Особливо це відчутно в умовах сучасної російсько-української війни. Помітний діаспорний слід простежується і в новому літературному альманасі «Херсонщина. Артспротив» (2023). Це стосується й автури, і тематики, і символіки видання. Метою нашої розвідки є огляд ліричних добірок співавторів цього збірника, що в даний час належать до українського зарубіжжя.

До альманаху «Херсонщина. Артспротив» увійшли твори понад 50 професійних літераторів та аматорів і серед них виступили й поетичні таланти з-за меж України. Насамперед маємо відзначити, що співавторкою ідеї та однією з упорядниць видання є херсонка з Гановера (Німеччина) Ю. Майстренко, яка є організаторкою мистецького проєкту «ЛітТЕРРА без меж» («LitTERRA ohne Grenzen»), що реалізується при підтримці уповноваженого федерального уряду з питань культури та ЗМІ за рішенням німецького Бундестагу. Як зазначила вона в передмові до видання: «Я дуже рада, що маю можливість бути причетною до книги, присвяченої моєму рідному Херсону і неймовірно мужнім Херсонцям» [1, с.3]. Ще одна співтворчиня цього альманаху – керівниця мистецького заходу «Поетична шафа» А. Мовчан у своєму передслів'ї до збірника висловила сподівання на широкий його резонанс, що «колись тексти перекладуть англійською, французькою, польською, іспанською, італійською, турецькою та багатьма іншими мовами, аби весь світ зміг осягнути, скільки горя випало на долю нашого народу» [там само]. Дизайнерка обкладинки видання – уродженка Херсонщини Н. Теленчук, яка нині живе і працює в Німеччині, в Берліні. Вона запропонувала характерну символіку, що відповідає змісту книжки: двобій пера та зброї. Н. Теленчук є представницею України в Міжнародному прозовому проєкті «Криза всередині – внутрішня криза», у поетично-прозовому проєкті «Жінки розповідають одна одній. Досвід у країнах ЦСЄ», а також волонтеркою української діаспори.

Авторка вже найпершої ліричної добірки в альманасі І. Грунде (Iryna Grunde) мешкає в Німеччині з 2020 року, але не пориває своїх зв'язків із рідним краєм. Як відзначає поетеса, «...Мені і дотепер постійно здається, що я роблю недостатньо. Я намагалася бути практично всюди, де було хоч одне слово про Україну. До мене прийшло усвідомлення того, що я тут – один із мільйонів голосів моєї України. І нас, народ України, мають неодмінно почути! Кожного разу, коли мені доводилося читати свої поезії, брати участь у волонтерських заходах, вечорах пам'яті або говорити з друзями-німцями, чи з абсолютно незнайомими людьми, я знала, що й від мене залежить, чи зможу я так (!) описати ту жахливу реальність в Україні, що люди неодмінно, в той же момент настільки сповняться переживаннями і співчуттям, що зможуть вплинути і на обсяги зборів та допомоги, і на суспільні процеси, і навіть на певні урядові рішення» [1, с.4]. Вірш І. Грунде «Ходіть, послушайте, чи спить сьогодні Харків...» подає широку панораму перебігу воєнних подій та страждань мільйонів людей – від Маріуполя й Херсона на півдні до двох українських столиць на півночі та сході. Поряд уміщено німецькомовний переклад, який здійснив С. Грунде: «Gen und hör' zu, wie schläft Charkiw heute?.. / In welcher Wiege schaukelt ein Baby?.. / Seelen und Geister in den Straßen... / Wo Kreuze stehen... so viele Kreuze... / Es gibt keine Menschen mehr, wo eben noch welche saßen [...] // Mariupol schreit nicht mehr, es stöhnt nur noch. / Das Meer schäumt laut vor Schmerz und Leid [...] // Das goldene Eisen von Cherson wird geschmolzen, / Herzen und Steppen Brennen [...] // In Kyiv das Schreien, das Weinen flüsternd zu hören im Leid» [1, с.7]. Поезію-монолог І. Грунде «Я – змерзла грудка чорної землі...», що теж має паралельний німецькомовний варіант, пронизує біль і щем за долю рідного краю, де «степ мій тихий / від канонад оглух», «все поле вкрито / «кривавими» снігами» [1, с.5]. На підтвердження віри героїні в перемогу сил добра і світла над злом і темрявою наводиться символічна картина в дусі національних літературних традицій: «...Зійде Сонце, / й залунають молитви» [1, с.5]. Подібна патетика характерна й для вірша-пророцтва «Нехай ці чорноземи родючі...»: «Заспокояться ріки бурхливі, / Висохнуть сльози гарячі, / І будуть щасливі люди / в Україні квітучій моїй!» [1, с.8].

З німецьких теренів надіслала вірші до альманаху Н. Теленчук, яка родом із села Посад-Покровського на Херсонщині. Це поезії «Все чорне», «Довга дорога Орфея», «У незалежності є особливий присмак...», «Калина», «Десь є Бог...», «Носиш чорний п'єш чорну каву донатити на ЗСУ...», присвячені Україні та малій батьківщині на тлі війни. Вірш із промовистою назвою «Все чорне» змонтований із малюнків-слайдів, що відображають сучасні реалії: «ось вибух о п'ятій / ось темрява острах / безсонна ось ніч в метро / все чорне все чорне»; «ось пазурі смерті / вчепились у нетрі / країни що сповнена ран»; «ось гордість і страх / найріднішої з націй»; «ось чорне прокляття війни» [1, с.88-89]. І щемливий пуант як проекція на колишнє мирне буття, якого вже нема: «А в мене на кухні зів'яли нарциси / бо Богу тепер не до них» [1, с.89]. Поезія Н. Теленчук «Довга дорога Орфея» оспівує батьківську домівку з квітучими

черешнями, адже «це те місце куди хочеться повертатись», «це людське коріння» [1, с.89]. Та тільки рідне село вже знищене московськими нелюдами-завойовниками – «і в мого коріння тепер не лишилось дому» [1, с.89]. А проте не згасає надія: скориставшись досвідом міфічного Орфея, треба вперто рухатися до мети – «із пекла – до світла / не озиратись / іти уперед поволі / і знати що знову черешня колись розквітне» [1, с.89]. У вірші «У незалежності є особливий присмак...» поетеса розширює овид і зображує всю Україну як наш спільний дім, що потребує захисту від ворожих орд і чекає допомоги від кожного: «У незалежності є особливий присмак: / вона солонна наче кров із потом / вона як монумент / з бетону і заліза / що постає з невпинної роботи / і в першу чергу – над собою» [1, с.98]; «На фронті і в тилу / в словах і в серці / виборюється наша світла правда / й немає ворога який би стер це: / ні мову ні історію ні прапор / не віддамо / не зрушимо / ми встоїм / хай сонце наливає сил по вінця / є істина, що крізь віки залишиться простою: / ми – українці!» [1, с.98]. Навіяна волонтерською діяльністю авторки поезія «Носиш чорний п'єш чорну каву донатиш на ЗСУ...» запалює вірою в себе і свій народ, у свою справу, у перемогу: «відмовляєшся віддавати серце зневірі страху війні / обіймаєш дітей – і чужих як своїх – щосили / і отримуєш те що ми в Бога давно поосили: / безкінечну любов всеохоплюючу всемогутню / й відбудовуєш навколо неї за буднем іще один будень» [1, с.100].

М. Лук'янченко, котра мешкає в місті Штральзунді (Німеччина), репрезентує свою творчість на сторінках альманаху поезіями «Тиша», «Заради чого?», «По той бік», «Миру і любові». Як відзначає авторка: «Зміна роботи, багатомісячна окупація, переїзд з дітьми в іншу країну – ось така школа життя. Усі вірші, написані за цей час, звичайно, сумні... але з надією, вірою та любов'ю...» [1, с.76]. Для текстів М. Лук'янченко характерний постійний двобій між силами темряви й світла, добра та зла, життя і смерті. В поезії «Миру і любові» звучить глибока переконаність авторки в звитязі життєствердних сил та поразці паліїв війни: «Віра в'їлася в кожную клітину... Дарує... / Надію! Назавжди прощавай, окупант! // Інтенсивно світитиме сонце на небі! / Кольорами веселка іскритиме знов! / Забере вітер дух ворожий з оселі, / Віднесе геть! І змиє дощем з землі кров!» [1, с.79].

Лави українського наукового та літературного загалу в Польщі знедавня поповнила херсонка Г. Бокшань. До альманаху вона подала твори «Одіссея 2022», «Великодні нотатки», «Military jazz», «Ностальгійне», «Привіконні спостереження», «Підвальні нотатки». У першому з названих віршів авторка ставить події сучасної російсько-української війни в контекст усвітньої історії та міфології: «Ще віднайдуться у нас гомери – / Бодем напишуть про всіх померлих. / Будуть сюжети здаватись снами: / Ніби було це не тут, не з нами» [1, с.45]. Подібно до найбільшого поета діаспори Є. Маланюка, через ліричне десятикнижжя якого проходить наскрізним героєм новочасний Одісей-українець, що шукає шлях до своєї Ітаки-України, Г. Бокшань звертається до трагедіювання, проводячи паралель між античністю та нашою сучасністю: «Мій Одіссею, твою Ітаку / Ворог шрамує щодня на танку. / Вічний

блукальцю, у Пенелопи / Суконь немає, окрім жалобних ... // Поки тримала тебе Каліпсо, / Тут залишали біду й каліцтво...» [1, с.45]. Вірш звучить як гучний заклик до справедливої помсти ворогам за плондрування рідного краю: «Виють на землях твоїх сирени – / Важко лишатись при цім смиренним» [1, с.45]. У поезії «Великодні нотатки» авторка переплітає макромасштаби випробувань, що випали нині Україні («Стане те, що у нас відібрали, / Лейтмотивом трагедій епічних»), із долями окремих людей, зокрема переміщених осіб: «Тільки Богу відомо одному, / Що чаїться за тихим, безслізним / Замиканням батьківського дому / І німим пакуванням валізи [...] // Ти світами простуєш, як равлик, / Все, що маєш, зібгавши в наплічник» [1, с.45]. І ця сумна мелодика поневірянь – як за часів окупації малої батьківщини («Привіконні спостереження», «Підвальні нотатки»), так і в період перебування в еміграції («Ностальгійне») – знову й знову налягає тягарем на душу, а проте не відсторонює палку й довгождану надію на повернення: «Вернешся до хати, де темно і вогко, / Побожно торкнешся віконної рами. / Почуєшся раптом здоровим волхвом, / Урочо відкривши валізку з дарами» [1, с.47].

Уродженка знаменитої херсонської околиці – села Чернобаївки – поетеса й журналістка Ю. Бережко-Камінська теж прилучилася до альманаху з теренів Польщі. У сусідній країні вона є стипендіаткою Польського інституту літератури, кураторкою Міжнародного літературного проєкту «Польща – Україна: спільнота письменників» та Міжнародного конкурсу документалістики «Українці в Польщі: історія порятунку». До збірника ввійшли вірші Ю. Бережко-Камінської «Їхали ми селами...», «Наші ночі тхнули підвалами...», «...Бо ніч настала від вогню і диму...», «Іду Краковом – вечірнім, ранковим Краковом...», «Щось у світі зламалось – невидиме і крихке...», «У собі я не маю війни...». Її поезія «...Бо ніч настала від вогню і диму...» демонструє героїню, що мимоволі адаптується до убивчих обставин війни: «Сьогодні я – жінка, котра упізнає / байрактари і джевеліни. / У дамській сумочці – не помада, / не дзеркальце – кровоспинні. / І замість «люблю» говорю я дітям, / як не підірватись на міні. / О, що за дикість у двадцять першому – час терору! / Пречиста Діво, чи вистачить / на нас Твого омофору?» [1, с.149]. Вірш «Іду Краковом – вечірнім, ранковим Краковом...» репрезентує вже інші умови життя, більш безпечні, ніж у зоні боїв чи обстрілів. Але де б не була героїня Ю. Бережко-Камінської, думками й почуттями вона в Україні, охопленій війною, бо «серце моє за мною волочиться», «душам / Нашим не буде спокою – ані тут, у Кракові, / Ні в Херсоні, / Ні в Миколаєві, / Ні в Америці, / Ні в Європі... / Ні в будинку, / Ані в підвалі, / Ані в танку, / Ані в окопі, / Ні на землі, / Ні на небі, / Ні живим, / Ані мертвим... / Поки війни блукають вулицями...» [1, с.149].

У творах співавторів альманаху відлунюють мотиви та образи, елементи стилю поетів Празької школи та інших митців діаспори ХХ століття, відчувається вплив героїки стрілецьких і повстанських пісень.

Література

1. Херсонщина. Артспротив: літературний альманах. Одеса: Олді+, 2023. 171 с.

Немченко І.В. Діаспорна складова літературного альманаху «Херсонщина. Артспротив». *Way Science: International Electronic Scientific and Practical Journal. 2023. September: Achievements of 21st Century Scientific Community: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, September 14-15, 2023.* FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, С.336-338.
<http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2023/09/Conference-Proceedings-September-14-15-2023.pdf>